

УДК [94+930.253](477)"1941/1944"

А. С. ЧАЙКОВСЬКИЙ*

ОУН-УПА І ГІТЛЕРІВСЬКІ СПЕЦСЛУЖБИ: ДО ІСТОРІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА

На основі щойно видруканих документальних матеріалів, інших джерел та наукової літератури розглядаються маловідомі факти національної зради вождів ОУН і керманів УПА у роки Другої світової війни. Головна увага зосереджена на висвітленні їх тісної співпраці зі спецслужбами Третього рейху на її завершальному етапі. Схарактеризовано основні напрями і методи цієї діяльності, її результати та головні особи розглядуваних подій.

Ключові слова: ОУН; УПА; СС; абвер; поліція безпеки; СД; Третій рейх; абверкоманди (абвергрупи); націоналісти; агенти; диверсанти; спецгрупи; спецоперація; стратегія; тактика.

Двотомний науковий доробок “Українські націоналістичні організації в роки Другої світової війни”**, за словами доктора історичних наук, професора Д. В. Веденєва, є першим російським виданням, яке носить академічний характер і має на меті мовою документів різноманітного походження достатньо всебічно й комплексно висвітлити генезу, ідеологію, стратегію і тактику та провідні напрями діяльності, а також місце у міжнародних відносинах українського націоналістичного руху, передовсім революційної ОУН Бандери та її збройних формувань УПА¹. Враховуючи, що розміщені в ньому понад 500 документів представлено 15 архівами, зокрема РФ, України, Німеччини, Польщі та Білорусії, переважну більшість з яких (390) подано вперше, думка автора є цілком слушною.

Варто зазначити й наступне: за останні десятиліття в Україні масовими накладами видаються переважно лише “наукові праці”, що прославляють “звитяжність і жертвовність” у роки Другої світової війни націоналістичних організацій і бойовиків УПА, у яких забувають згадати про тіньову, якщо не сказати більше, сторону їх “мужності і відваги”. Водночас справжні захисники і визволителі Вітчизни подаються виключно як “окупанти” та “прибічники сталінського режиму”.

Поява ж згадуваного збірника, як на наш погляд, є важливим, а головне – переконливим документальним джерелом для дійсно вива-

* Чайковський *Анатолій Степанович* – доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України.

** Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы: в 2 т. Т. 1: 1939–1943. – 878 с.: ил.; Т. 2: 1944–1945, 1167 с.: ил. / под ред. А. Н. Артизова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2012.

женого і об'єктивного розуміння нашого непростого історичного минулого. Упорядники праці наголошують: про діяльність ОУН і УПА публіцисти, мемуаристи та дослідники пишуть з різних позицій, нерідко залежно від власних політичних поглядів та переконань. “Принимая во внимание это обстоятельство, составители сборника сосредоточили свое внимание на сюжетах, вызывающих наиболее острые споры, связанные во многом с отсутствием достаточного количества источников, и требующих дополнительного изучения”². Серед останніх – партнерство ОУН з нацистами, участь націоналістів і упівців у збройному протистоянні з Червоною армією та радянськими партизанами, в репресіях проти мирного населення тощо.

Особливу увагу привертають документи стосовно тісної співпраці ОУН і УПА зі спецслужбами Третього рейху – абвером і Головним управлінням імперської безпеки (Райхсзіхерхайтсхауптамт – скорочено РСХА)*. Зокрема, один із них свідчить: домовленість вищих представників ОУН і нацистської Німеччини про взаємодію “привели к полному соглашению между немцами и Бандерой”, який ще у квітні 1941 р. отримав 2,5 млн. рейхсмарок. Стільки ж дісталось і його головному опоненту Андрію Мельнику. Гітлерівці погодились забезпечувати бандерівців зброєю та спорядженням. У свою чергу “розкольник” ОУН “обязался давать своих людей для обучения диверсионной работе в немецких школах, переводчиков для немецких штабов и активизировать диверсионную, разведывательную и повстанческую работу в советском тылу... Все пункты договора, как немцами, так и бандеровцами выполнены”⁴.

* Абвер (з нім. “захист”, “оборона”) – розвідувально-контррозвідувальний та диверсійний орган Вермахту (збройних сил гітлерівської Німеччини). Окрім центрального апарату при штабі Верховного командування Вермахту (ОКВ) діяло управління “Абвер-закордон”, яке складалось з відділів: “Абвер-І” – розвідка; “Абвер – ІІ” – саботаж, диверсії, терор; “Абвер ІІІ” – контррозвідка. Найбільш утаємниченим був “Абвер ІІ”. Йому підпорядковувалися спеціальний батальйон (згодом полк, дивізія) “Брандербург 800” та полк “Курфюрст”, основне завдання яких була диверсійно-підривна діяльність в тилу противника.

Практичну роботу, зокрема проти СРСР, проводили і периферійні підрозділи абверу – “Абвершталле” (АСТ) – “Кенісберг”, “Вена”, “Краків”. Усі вони належали до управління “Абвер-закордон”. Структурно АСТ складались з абверкоманд, останні з невеликих абвергруп. У 1943 р. назва абверкоманд і абвергруп зазнала змін. Перші стали називатись “Frontaufklarungs kommando” (ФАК) – фронтова розвідувальна команда, другі – “Frontaufklarungstrupp” (ФАТ – фронтова розвідувальна група). У 1939 р. Головне управління поліції безпеки рейху (гестапо і кріпо) було об’єднано з Головним управлінням служби безпеки (СД) у єдиній структурі – РСХА. Очолив його групенфюрер СС Гейдріх, а після його смерті (1942 р.) – обергрупенфюрер СС Кальтенбрунер. Офіційно їхня посада називалася начальник поліції безпеки і СД³.

Одне із багатьох масових видань
ОУН 1941 року.

підривної роботи, остання діяла у бойових порядках військ Вермахту⁵. Спочатку це була територія Польщі, а з початком війни проти Радянського Союзу тили Південно-Західного та Південного, пізніше Українських фронтів. “У травні 1941 р., – свідчив у СМЕРШі*** фельдфебель

* Справжнє ім’я – Дітріх Фердінанд Вітцель (1917 р. н.) Другу світову війну зустрів молодшим офіцером абверу. Службу розпочав у батальйоні “Бранденбург 800”. Як штатний співробітник німецького посольства в Афганістані у 1941–1943 рр. з розвідувально-диверсійною місією перебував у Кабулі.

Завдання: організація сепаратистських політичних рухів, військових тренінгів колабораціоністів, їх бойове і технічне забезпечення. Брав участь в підготовці операції “Тигр”. За участю пуштунських сепаратистів з північних провінцій англійського Індостану вона була спрямована проти англійців. Остання зазнала невдачі⁶.

Досвід диверсійно-розвідувальної роботи у цей період опирався на кілька “китів”:

- безпосередній зв’язок між зацікавленими сторонами через лінію фронту (кордон);
- посилення планових бойових дій в тилу супротивника за участю сепаратистських (колабораціоністських) сил;
- системні поставки зброї і спорядження “народним повстанцям”;
- організація навчання колабораціоністських кадрів для організації диверсійно-підривної, терористичної та розвідувальної роботи.

** Наприкінці війни їх кількість зросла до п’яти

*** СМЕРШ – “Смерть шпигунам” – розвідувально-контрозвідувальний орган Червоної (Радянської) армії у 1943–1946 рр.

Серед кількох сотень поданих у збірнику прізвищ привертає увагу неодноразово згадуване одне з них – капітан Кірн*. Дещо інакше – Керн, майор Дмитро Вінц (Юго-Вінцель, псевдонім “Кірн”) – знаходимо це ім’я в мемуарах Отто Скорцени, у сьомому томі “УПА в світлі німецьких документів” англійською мовою, а також в списку офіційного складу абверкоманди 202. У 1941–1944 рр., як один із структурних підрозділів АСТ “Краків” у складі чотирьох абвергруп (204, 205, 206, 220)**, Полтавської і Запорізької диверсійних шкіл, спеціальних курсів та збірного табору агентів, під кодовою назвою “Зюд”, згодом “Зюд Б”, “Норд-Україна” (польова пошта № 57662) із завданням диверсійно-

Альфонс Паулюс, – я отримав призначення в пункт абверу у м. Краків* в підгрупу II (диверсії, повстання, терор)... Йому підпорядковувались пункти (абвергрупи – *А. Ч.*) у Варшаві, Любліні, а з часом у Львові. Районами нашої діяльності були генерал-губернаторство (окупована територія Польщі – *А. Ч.*) та Західна Україна.

Пункт абверу мав наступні завдання:

Розвідка російських областей Західної України;

Підготовка і проведення диверсій та підривної роботи в тилу росіян;

Використання українського націоналістичного руху в інтересах Німеччини...

Підгрупа II опікувалася підготовкою жителів Західної України до виконання спеціальних завдань...; підривною пропагандою в тилу росіян; закиданням агентів на російську територію та організацією повстань українського населення... Начальником підгрупи був підполковник Ернст цу Ейкерн...

Ейкерн призначив мене начальником фінансової частини підгрупи II і я відав їй касою. Через мене здійснювалось фінансування “мельниківців” і “бандерівців”. Найважливішим завданням підгрупи було їх використання проти Росії”. Через свого представника Фабера бандерівці щомісячно отримували 5 000 руб., 10 000 злотих, 3 000 пенго, 4 000 крон”⁷.

Згадуючи про підготовку Вермахту до вторгнення в СРСР, начальник VI управління (СД – нацистська служба розвідки) РСХА бригадефюрер СС Вальтер Шелленберг писав: “Виникли великі труднощі у тому, щоб приховати мобілізацію військ. Вони поглиблювалися постійним протистоянням між Мюллером (начальником IV управління гестапо – *А. Ч.*) і Канарісом (шефом абверу – *А. Ч.*) з питання використання українських націоналістичних лідерів Мельника і Бандери на польсько-російських фронтових рубежах. Військова секретна служба хотіла використати ці українські групи, Мюллер заперечував. Він вважав, що націоналістичні лідери переслідують власні політичні цілі** і, як правило, застосовують зовсім недопустимі методи роботи... Я особисто намагався не брати участі в дискусіях з даного питання. Суперечки, зазвичай, мали затяжний і жовчний характер”⁸.

Окрім Ернста цу Ейкерна очільниками абверкоманди 202 у свій час були майори Зелігер*** (він же Бенеш) та Карл Хелльвіт. Кірн був

* Йдеться про АСТ (“Абвершталле”) Краків. До цього Паулюс відбував службу в полку “Брандербург”.

** У вересні 1939 р. разом з гітлерівським Вермахтом українські націоналістичні боївки (близько 8 тис. осіб) вчинили диверсії та збройні напади на польські військові, державні та промислові об’єкти в Західній Україні. Останні супроводжувались небаченою жорстокістю та насильством. Захопили оунівці і чимало польських військослужбовців, поліцейських, жандармів тощо, а також велику кількість зброї, зокрема танки, гармати, кулемети та ін.¹⁰.

*** За іншими даними – Заліче. Служив у дивізії “Бранденбург”. Загинув у липні 1944 р.

Бригадефюрер СС
Вальтер Шелленберг.

заступником у Хелльвіта. Після вбивства у серпні 1944 р. шефа польськими партизанами очолив диверсійний орган. На останній період його існування випав і зірковий час нашого героя – капітана, згодом майора Кірна. Саме тоді він став кавалером щонайменше двох значущих для нього нагород – Лицарського хреста Третього рейху і золотого Хреста заслуги УПА...

Під час Великої Вітчизняної війни шлях абверкоманди 202 проліг з району Кракова до Львова. За даними співробітника абвергрупи 220 Йосипа Климчука, з міста Лева команда “передислокувалась до Кременця, Старого Костянтинова (с. Кузьмін), с. Садки, 10 км від Бердичева, далі с. Піковець поблизу Умані”⁹. З вересня 1941 р. до осені 1942 р. абверівці перебували в Полтаві (вул. Монастирська, 14), потім у Харкові, Запоріжжі, Кіровограді та Вінниці – поблизу фронтової ставки Гітлера. З визволенням території України вимушено вирушили зворотним шляхом – спочатку до Львова (вулиця Бема, № 7 і № 18), звідти до Кракова. Тут же (по вулиці Стражевського, 42/10) облаштувався і диверсійний навчальний центр. У січні 1945 р. штаб команди перебрався до міста Коллін, потім Гросс-Влосск (Чехословаччина). Тут її застала капітуляція нацистської Німеччини¹¹.

Ударною силою абверкоманди вважалися оунівці, а також колаборанти із військовополонених зокрема військовополонені та кримінальний елемент. Вишкіл диверсантів і агентів проводився у підпорядкованих їй школах. Професійні навички удосконалювалися у збірному таборі на спеціальних курсах. “Практику” відбували в тилах Червоної армії. Головне завдан-

заступником у Хелльвіта. Після вбивства у серпні 1944 р. шефа польськими партизанами очолив диверсійний орган. На останній період його існування випав і зірковий час нашого героя – капітана, згодом майора Кірна. Саме тоді він став кавалером щонайменше двох значущих для нього нагород – Лицарського хреста Третього рейху і золотого Хреста заслуги УПА...

Під час Великої Вітчизняної війни шлях абверкоманди 202 проліг з району Кракова до Львова. За даними співробітника абвергрупи 220 Йосипа Климчука, з міста Лева команда “передислокувалась до Кременця, Старого Костянтинова (с. Кузьмін), с. Садки, 10 км від Бер-

Агенти абверу у жіночому одязі.

ня – диверсії на військових і промислових об'єктах, терористичні акти, нацистська пропаганда та збір розвідувальних даних. Зазвичай діяли у радянських військових одностроях, форменому одязі співробітників НКВС і НКДБ, міліції, внутрішніх та прикордонних військ. Не цуралися й інших способів маскуванню. Практикувалося зокрема засилання диверсантів-інвалідів, а також жінок, навіть дітей.

Окрім диверсійно-терористичних підрозділів абверу з дивізії “Бранденбург” і полку “Курфюрст”, активну діяльність на Східному фронті розгорнули і органи поліції безпеки та СД, зокрема диверсійно-розвідувальні центри РСХА “Цепелін” та “Ваффен СС Ягдфербанд”. У Вермахті перші формування спеціального призначення з'явилися напередодні Другої світової війни. Ініціатором їх появи став адмірал Вільгельм Канаріс. Формувалися вони у м. Бранденбург, звідси назва “брандербуржці”. Спочатку це були десантні роти, згодом окремих “Батальйон спецпризначення 800”. Його особовий склад брав участь у диверсійних акціях у Голландії, Бельгії, Люксембурзі, Північній Франції, Лівії, Єгипті, Тунісі тощо. У 1940 р. під аналогічною назвою на базі батальйону було сформовано полк, а в листопаді 1942 р. дивізію, яка увійшла до стратегічного резерву ОКВ. Напередодні та у роки війни “бранденбуржці” та “курфюрстці” були помічені у багатьох спецопераціях на Сході, зазвичай як невеликі диверсійно-розвідувальні групи.

В СС підрозділи спецпризначення (батальйони і їм рівні) було започатковано у квітні 1943 р. Один із них, під умовною назвою “Фріденталь” (дислокувався у м. Фріденталь поблизу Берліна), очолив гауптштурмфюрер СС (капітан), згодом оберштурмбанфюрер СС (підполковник) Отто Скорцені. Він же став і командиром усіх “мисливських” частин СС, що отримали назву “винищувальне з'єднання військ СС” (“Ваффен СС Ягдфербанд”). У 1944 р. після реорганізації абверу у підпорядкування Скорцені увійшли і спецпідрозділи Вермахту і Люфтваффе. У розпорядженні його штабу знаходились також авіаційна ескадрилья, повітряно-десантний і егерський батальйони. Останній з часом було переформовано в “СС Ягдфербанд – Ост (Схід) і Центр”. Тут же діяв і спецпідрозділ “9-Staffel”, основне завдання якого полягало у виготовленні документальних фальшивок. Очолював його зондерфюрер Федт. Працювали у ньому фахівці як із числа німців, так і колаборантів. При підробці документів для диверсійно-розвідувальної діяльності у радянському тилу використовувалась інформація про дислокацію частин і з'єднань Червоної армії на тій чи іншій ділянці фронту, трофейні печатки, штампи, червоноармійські книжки, командирські посвідчення, нагороди тощо. Розвідувальні дані про радянські війська, документи та ін. надходили від відділів “ІЦ” дивізійного і армійського рівня Вермахту, а також від ОУН і УПА.

Готуючись до неминучого краху Третього рейху, штатні співробітники німецьких спецслужб і їх агентура стала запасатися підробними

Диверсанти за роботою
у радянському тилу.

солдатськими книжками та цивільними паспортами (“Kennkarten”). Одним із центрів з їх виготовлення став спецпідрозділ “9-Staffel”, місце перебування якого змінювалося залежно від ситуації на фронтах. Останнім з них став замок одного із австрійських вельмож поблизу Гросс-Воссека і Коліна¹².

Придатних для служби в “мисливських частинах” офіцерів, унтер-офіцерів і рядових відбирали у Вермахті, абвері, дивізії “Бранденбург”, загальних СС, поліцейських батальйонах і ротах тощо. “Почесне” місце в “Ягдфербанді” посіли колаборанти різних національностей, зокрема з числа українців. В основу теоретичної підготовки та

практичної діяльності диверсантів багато у чому було покладено ті ж стандарти, прийоми та методи, що і “бранденбуржців”.

Керівним органом “мисливських частин” СС виступав один із відділів VI управління РСХА. Спецпідрозділи Вермахту й СС використовували переважно уніформу супротивника*.

* За безпосередньої участі Скорцені були проведені операції “Дуб” (звільнення із-під арешту Муссоліні), “Фауст-патрон” (захоплення угорського регента адмірала Хорті), “Триф” (спецоперація проти союзників в Арденах) та ін. Менш вдало або ж поразкою завершилися диверсійні спроби під умовною назвою “Стрибок у довжину” (терористичного акту в листопаді 1943 р. в Тегерані проти Ф. Рузвельта, У. Черчілля і Й. Сталіна), “Вовк вие” (арешт маршала Філіпа Петена), намагання захопити в полон Йосипа Броз-Тіто та ін.

Безумовно, виявивши винахідливість та енергію, цей високий (195 см), широкоплечий чоловік зі шрамом на обличчі, став одним із найбільш відомих офіцерів СС. Пропаганда Третього рейху створила із Скорцені нацистського героя, взірць для наслідування німецькою молоддю.

У березні 1942 р. РСХА утворив спеціальний розвідувально-диверсійний орган під умовою назвою “Унтернемен Цеппелін” (підприємство Цеппелін), основним завданням якого була підривна діяльність і політична дезорганізація тилу Радянського Союзу – закидання в глибинні тилкові райони оборонного значення спеціально навчених диверсійно-розвідувальних груп. Підвищеною увагою “Цеппеліна” користувалися й національні області та республіки, на території яких планувалось розгорнути активну націоналістичну пропаганду, проводити збір розвіданих, терористичні акти тощо.

Окрім відділів (підвідділів), відділень до “Цеппеліна” структурно належали і спеціальні команди (зондеркоманди), на які, як правило, покладались особливі терористичні завдання в оперативних районах армій і груп армій

Незважаючи на потуги гітлерівського військово-політичного керівництва, події на радянсько-німецькому фронті розгорталися за непередбачуваним сценарієм. Вкрай невдалим для нацистської Німеччини та багатьох її вищих чинів, зокрема для незмінного упродовж багатьох років очільника абвера адмірала Вільгельма Канаріса, став 1943 рік. Вальтер Шелленберг: “Канаріса стали відверто підозрювати у зраді... До того ж він став працювати все гірше. Не дивлячись на небачений розум, його поведінка стала непередбачувана, і у багатьох склалось враження про поразницькі настрої шефа військової розвідки та контррозвідки... До 1944 р. особисті і професійні недоліки Канаріса настільки скомпрометували його в очах Гітлера, що він був усунутий з посади”¹³.

Адмірал Вільгельм Канаріс.

Останнє трапилося у лютому того ж року. Колись могутній абвер втратив не лише чималі владні повноваження, але й став лише невеликою частиною Головного управління імперської безпеки. Його функції розподілилися між СД і гестапо*.

Події справили відповідний Вермахту на Східному фронті. Зазвичай діяли вони у тісному контакті із групами поліції безпеки і СД.

Управлінським органом “Унтернемен Цеппелін” виступало управління Шелленберга.

* Таємним розпорядженням фюрера подальше місце абверу у структурі німецьких спецслужб визначилось наступним чином: на базі його відділів I і II (розвідка, диверсії), було утворено так зване “Амт Міл” (Військове управління – “Мілітерішес Амт”), яке ввійшло у підпорядкування Шелленберга; відділ III (контррозвідка) – Мюллера. Диверсійні підрозділи дивізії “Брандербург” стали “власністю” О. Скорцені. В структурі сухопутних військ Вермахту залишилась лише частина підрозділів колишнього відділу “Абвер III” у вигляді відділу “Шеф Труппенабвер”, який опікувався контррозвідувальною роботою у Вермахті та таборах військовополонених на Східному (Fremde Heere Ost) і Західному (Fremde Heere West) фронтах¹⁴. У цей період помітно зросла роль відомства генерал-майора Рейнгарда Гелена “Іноземні армії Сходу”, яке представляло інтереси німецьких сухопутних сил (ОКХ). “Коли він (Гелен – А. Ч.) стає спадкоємцем адмірала Канаріса у справах Сходу, – писав французький дослідник Аллен Герен, – “сірий генерал” (цей “псевдонім” Гелен отримав вже після війни, будучи керівником Федеральної розвідувальної служби ФРН – А. Ч.) дійсно робить велику ставку на УПА, яка на той час перебувала у розквіті. Він вірить у можливості ефективного використання

Вітцель Дітріх (Кірна). 1944 р.

вплив і на долю згадуваного капітана Кірна.

В умовах масштабного наступу радянських військ відбулося і остаточне порозуміння між верхівкою ОУН і УПА та нацистським керівництвом в особі рейхсфюрера СС Гімmlера, фельдмаршала Кейтеля, інших нацистських бонз. Зондерфюрер відділу С “Амт Міл” Марсель Цінк* свідчив: “Влітку 1944 р. німецька політика стосовно УПА зазнала змін ... Зокрема, у серпні вдалося досягнути угоди між німецьким урядом, з одного боку, і представниками УПА, з іншого. Бандеру було звільнено із тюремного ув’язнення, і з ним підписано тимчасову угоду. Остання передба-

чала – вирішення політичних питань відкладається на майбутнє. Зараз обидві сторони приступають до обговорення усіх проблем, що стосуються спільної боротьби проти більшовиків. Було ухвалено рішення негайно припинити будь-які ворожі дії щодо кожної зі сторін... Деталі організації т. зв. українського уряду я забув ... Наскільки пам’ятаю, у Берліні діяли політичне і військове управління українського повстанського руху, що підпорядковувалися якійсь вищій організації ... На її чолі стояв Бандера. Військовим представником УПА в німецькій армії було визначено доктора Орлова**..., для ведення спільної боротьби

зрадників, що об’єдналися під знаком тризуба. Демонструючи в своїй особі повстанців, начебто ведучих боротьбу проти німців, вони створили підривну профашистську організацію. Подібне маскування прийшлося до вподоби начальнику відділу “Іноземні армії Сходу”, і він вживає усі засоби перестороги, щоб мати можливість командувати бандерівцями. Ці кроки зовнішні, оскільки він знайшов підтримку генерала Варлімонта, одного із впливових керівників ОКХ”¹⁵.

* Цінк Марсель Тейофіль – співробітник абвергрупи 203 (зондеркоманда 203), яка діяла при 1-ї танковій армії Вермахту. Займалась диверсійно-розвідувальною роботою в тилах Північно-Кавказького, згодом 2-го Українського фронтів, вела контррозвідку проти партизанів. У Західній Україні відома як “Баутрупп 1/203”, тісно співпрацювала з ОУН і УПА. Після підпорядкування абвера РСХА Цінк став працювати у його Військовому управлінні.

** Він же Грінюх Іван (Всеволод), (1907–1994), псевдонім “доктор Орлов”, “Данилов”, “Прістер”, “Герасимовський” та ін. Уніатський священник, доктор

проти СРСР представником Вермахту капітана Кірна, командира ФАК 202... Таким чином уся робота щодо організації спільної роботи ... з боку УПА здійснювалась доктором Орловим, а зі сторони німецької армії капітаном Кірном”¹⁶.

богослов’я, професор. У вересні 1939 р. втік до Польщі. З березня 1941 р. капелан батальйону “Нахтігаль”, капітан Вермахту. Кавалер нацистського Залізного хреста, Золотого хреста бойової заслуги УПА. Працював у Міністерстві окупованих східних областей Альфреда Розенберга. Член Головної ради ОУН. Головний представник ОУН і УПА у переговорах з польським націоналістичним підпіллям, румунами, угорцями, а головним чином з німцями. У цей період виступав під псевдонімом “Терасимовський”. Тісно співпрацював з ФАК 202. З 1945 р. – в еміграції у Західній Німеччині. Один із ініціаторів утворення “Антибільшовицького фронту народів”. Керівник (1948–1953) зв’язків Української головної визвольної ради (УГВР) із націоналістичним підпіллям і УПА в Україні. Характеризуючи Гріньоха, співробітник абверкоманди 202 Зіфрід Мюллер свідчив: “З кінця 1944 р. представником південного штабу УПА в “Абверкоманді 202” став професор Данилов, псевдо “Орлов”, близько 43 років, середнього зросту, кремезної статури, брюнет. Вільно володіє німецькою, французькою і англійською мовами, перед війною працював професором філософії. В УПА мав чин полковника... В “Абверкоманду 202” Данилов прибув з власним штатом працівників (7 осіб – *А. Ч.*)...

Він (Данилов – *А. Ч.*) сприяв керівництву “Абверкоманди” у вербуванні, навчанні та комплектуванні диверсійних груп із українських націоналістів, закиданню їх для проведення диверсій в тилу Червоної армії”¹⁷.

На запитання слідчого МДБ СРСР підполковника Сорокіна, яку підривної роботу в тилу радянських військ проводила “Абверкоманда 202”, Мюллер відповів: “З п’яти диверсійних шкіл, що були підпорядковані “Абверкоманді”, впритул до квітня 1945 р. керована мною школа “Мольке” готувала кадри диверсантів виключно з числа українських націоналістів. Їх вербування проводили працівники професора Данилова разом з офіцерами абверу.

Окрім того, “Абвергрупа 206” підтримувала зв’язок із загонами УПА в Карпатських горах. Із них ми поповнювали агентуру, навчали її у школах, а потім використовували для диверсійної роботи в тилу Червоної армії. (Лише у квітні 1945 р. через лінію фронту було закинуто три групи (25 осіб) під кодовою назвою “Пауль” для диверсій на залізничних комунікаціях в районі Сарни, Володимир-Волинський та Ковель – *А. Ч.*).

Разом із Степаном Бандерою Данилов мав намір втекти до союзників. Знаючи, що я володію французькою і англійською мовами, Бурлай (заступник Данилова – *А. Ч.*) пропонував мені приєднатися до них й разом перейти на бік американців...

Мені також відомо, що Степан Бандера отримав вказівку Головного імперського управління безпеки зібрати українських націоналістів в районі Берліна й обороняти місто від наступавших радянських військ. Бандера сформував загони українських націоналістів, які діяли у складі німецького фольксштурму (ополчення, утворене шляхом тотальної мобілізації чоловіків віком від 16 до 60 років, а також жінок з 18 років – *А. Ч.*), а сам втік ... до м. Веймар”¹⁸.

Доктор “Орлов” (Гриньох Іван).
Повоєнна світлина.

За словами Цінка, район армійської групи Вермахту “Хейнріці”^{*} було розподілено на три зони, до кожної з яких для співпраці з УПА було призначено німецького представника. Подібний підхід обрала і УПА. Налагодили німці і радіозв’язок із її загонами, що діяли в радянському тилу. За напрямками діяльності фронтових груп колишнього абверу взаємодія з УПА розгорнулась у руслі системної підготовки диверсантів та агентів, координації бойових операцій, ведення розвідки тощо. Зокрема, на ФАТ 203 покладался обов’язок забезпечення УПА зброєю та боєприпасами, що надходили із Кракова, там же знаходився і доктор “Орлов”. “Місця для підвозу боєприпасів нам завжди давали представники зон

УПА. У свою чергу вони отримували вказівки від доктора “Орлова”, або ж його помічника – Вінербальда. У колах УПА він був знаний під псевдонімом “Дор”... Загалом усі складові німецько-української співпраці... були у руках командира ФАК 202 Кірна. Він підтримував постійний контакт з командувачем фронту Шернером^{**}, а також центральним органом УПА. Окрім того, він же мав зв’язок із Головним управлінням імперської безпеки та керівниками політичних кіл Німеччини”¹⁹.

У 1944 р. в РСХА виник план закидання за лінію фронту невеликих бойових загонів, особовий склад яких стали підбирати не лише з

* У липні 1944 р. 1-а німецька танкова армія і 1-а угорська армії входили до складу групи армій Вермахту “Північна Україна” та дислокувались в центральній і південній частині Західної України. Наприкінці серпня обидві армії, об’єднані в армійську групу “Хейнріці”, відступили у Закарпаття й Словаччину.

** Шернер Фердинанд (1892–1973), генерал-фельдмаршал. Кавалер Лицарського хреста з дубовим листям, мечами і діамантами. З жовтня 1943 р. командир танкового корпусу, з квітня наступного – командувач групою армій “Південна Україна”, згодом командувач військами Вермахту “Північ”, потім “Центр”. Вирізнявся нечуваною жорстокістю до особового складу. З квітня 1945 р. очолив німецькі сухопутні війська. Арештований американцями, виданий радянським представникам. Засуджений на 25 років. У 1955 р. як не амністований військовий злочинець був переданий владі ФРН. За страту солдатів і офіцерів Вермахту без розгляду їх справи у суді у 1957 р. піддався німецькому кримінальному переслідуванню, вирок – 4,5 роки тюрми²⁰.

Отто Скорцені і його “мисливці”.

числа колаборантів, але й німців. З цього приводу Гіммлером було видано спеціальний наказ. На перших порах йшлося про добровольців, але з часом у радянський тил “мав бути готовим вирушити будь-який німецький вояк із військ СС і Вермахту”²¹.

Отто Скорцені: “На початку осені 1944 року нам у Фріденталі стало відомо, що ізольовані під час відступу групи німецьких солдатів приєдналися до партизанів Бандери. Серед тих хто вцілів, були і добровольці з 14-ї дивізії гренадерів “Галіція”, сформованої з українців і росіян Галичини та Волині.

У серпні 1944 року дивізія “Галіція” хоробро билася у котлі під Тернополем пліч-о-пліч з 18-ю танковою дивізією гренадерів СС “Хорст Вессель”, а також бойовою групою з бригади військ СС “Шарлемань” (складалася з французів – *А. Ч.*), – всі вони відзначилися у боях.

Я вирішив створити спецгрупу, у завдання якої входило і віднайдення Бандери та перемови з ним... Її командиром я обрав відрядженого із Вермахту капітана Керна, який раніше проходив службу в дивізії “Бранденбург”. Керн розмовляв російською і польською*. До складу

* Окрім згадуваних і рідної німецької, Керн володів англійською, фарсі тощо. Судячи з усього, він мав неабиякі лінгвістичні здібності.

групи включили десять унтер-офіцерів і рядових німців, а також біля двадцяти росіян, випробуваних антисталіністів з мого “Мисливського загону Схід”. Тобто, у групі нараховувалося тридцять добре навчених і підготовлених до всього солдатів. Вони були забезпечені російським форменим одягом, взуттям, зброєю, табаком, підробними документами. З поголеними головами і двоштижневою щетиною на обличчі усі виглядали як російські солдати. Операцію ми назвали “Бурий ведмідь”.

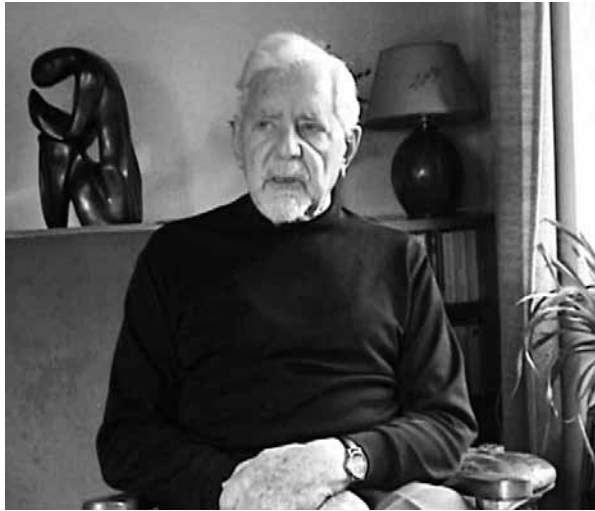
Група Керна перетнула фронт у грудні 1944 року у Східній Чехословаччині*. Через два тижні я вперше налагодив з її командиром закодований радіозв’язок. Керн зустрівся з Бандерою, бійці якого контролювали достатньо велику лісисто-гористу місцевість розміром 50 на 20 кілометрів... Бандера рішуче виступив проти ідеї відправки наших солдатів на Захід, щоб ті пробилися до німецьких позицій, і лише тому, що вони були йому потрібні... Погодився лише на евакуацію поранених. Його підлеглі у лісі підготували площадку для посадки літака. Однак на час закінчення робіт у підпорядкованій мені частині Люфтваффе – “Бомбардувальній авіаційній ескадрильї 200”, вже не було пального. На парашутах ми зуміли скинути лише лікарів з медичним обладнанням, зброєю та боєприпаси. Керну і його людям я наказав пробиратися назад.

У надзвичайно складних умовах особовий склад, що брав участь в операції “Бурий ведмідь”, з радянського тилу повернувся у березні 1945 року... Не дивлячись на це, Керн втратив лише п’ять чоловік. Ні один росіянин не дезертирував. Під кінець війни іноземні добровольці одержали підробні документи робітників, які начебто перебували на примусових роботах – щоб не піддавати їх небезпеці видачі союзникам росіянам...”²².

Невеликий коментар до спогадів Скорцені. Перебуваючи по війні далеко від Німеччини, працюючи над мемуарами, він не мав можливості використати архівні документи. Готуючи спогади до друку, опирався виключно на власну пам’ять та особисті спогади офіцерів і генералів Вермахту та чинів СС. Не дивно, що в доробку “Невідома війна” ним допущено низку фактологічних помилок, зокрема і щодо особи Кірна. Певним чином подібне спостерігається і в сповіді Вальтера Шелленберга “Лабіринт”, який з’явився друком через декілька років по його смерті завдячуючи дружині та літературним помічникам.

Наголосимо й на такому: у 1944 р. фронтові диверсійно-розвідувальні команди абверу потрапили під опіку Скорцені. Цілком зрозумілим є його бажання засвідчити для історії власні заслуги у згадуваній операції. Однак документальні джерела переконують: роль Скорцені у цьому випадку була відносною. Основним організатором та її виконавцем була інша особа.

* Насправді це сталося у жовтні 1944 р. в Закарпатті. До рейху диверсанти повернулися літаком у листопаді.

Вітцель Дітріх.
2008 рік.

Зондерфюрер Марсель Цінк: “Командир ФАК 202 капітан Кірн вирішив організувати спеціальний загін і особисто вирушити у радянський тил... Завдання вбачалося не в бойовій і диверсійній діяльності, а насамперед перевірці активності і ударної сили УПА, її організаційних зв’язків між окремими зонами і районам, вивчити можливості підрозділів для дій у майбутньому. Прогнозувалось й таке: поява капітана Кірна у таборах УПА справить відповідний психологічний вплив”²³.

Диверсійно-розвідувальна команда у складі семи осіб (Кірн, лейтенант Гейну*, радист фельдфебель Цандер, унтер-офіцер Брандевід та ін.), лінію фронту здолала у смузі оборони 1-ї угорської армії в районі м. Хуст. За даними Цінка, “перетнути її групі вдалося без перешкод. На тій стороні їх зустрів молодий активіст із рядів УПА дехто Остап (повертаючись, Кірн прихопив його із собою – А. Ч.) і провів далі у радянський тил. За лінією фронту німці знаходились 5–6 тижнів і за цей час переконалися: УПА діє добре... Дісталися до околиць Стрию, підтримуючи постійний радіозв’язок з ФАК 202. Відбулося лише одне бойове зіткнення з підрозділом Червоної армії. Це трапилось тоді, коли виникла необхідність поповнити запас акумуляторних батарей. Напад закінчився невдачею. Лейтенанта Гейнца було поранено у руку”²⁴.

Для читача, без сумніву, цікавою має бути і розмова на прохання автора про ці події безпосередньо з Вітцелем Дітріхом (Кірном). Остання відбулася у 2008 році**.

– Пане Дітріх, дякуємо про згоду на зустріч та можливість отримати відповіді на питання, що нас цікавлять. Одне із них: чи співпрацювали німецькі спецслужби у передвоєнний період з ОУН? У чому це знайшло прояв?

* За іншими даними – Гейнер.

** Відеоінтерв’ю розміщено в Інтернеті.

Гімmlер на оглядинах дивізії СС “Галіція”. 1943 р.

– Конкретно я можу розповісти лише за період з серпня 1944 до червня 1945 року, коли я був командиром ФАК 202, яка відповідала за зв’язок з УПА. Про час до серпня 1944 р. можу говорити лише загалом, опираючись виключно на документи і деякі власні дані...

– У мемуарах Отто Скорцені пише про чималу кількість німців у складі УПА. Чи підтверджуєте Ви даний факт?

– Те, про що розповів Скорцені щодо сотень і тисяч німецьких воїнів, які билися в лавах УПА, мені невідомо. Думаю, що це далеко не так. Звичайно, були випадки, коли німці перебували в УПА і вели боротьбу разом з нею, але масового характеру, на мій погляд, це не мало. Про особливу жорстокість відділів УПА, зважаючи, що йшла війна, мені особисто також нічого не відомо. Так, я чув і знаю, що, наприклад, на Волині і в інших місцях було вчинено злочини проти польського народу, але на території Галичини про щось подібне мені не відомо...

– Що Ви можете сказати про 14-у дивізію СС “Галіція”?

– Стосовно дивізії СС “Галіція” я нічого розказати не можу. До серпня 1944 р. вона майже припинила існування. Про її історію запитайте у когось іншого...

– Ваша оцінка співпраці німецьких спецслужб і ОУН напередодні і в період Другої світової війни?

– Диктатура у Третьюму рейху не була класичною диктатурою, тобто коли одна людина віддає накази і їй усі підкоряються. Ні, диктатура Третього рейху, використовуючи сучасну термінологію, була полікратією. Останнє означає, що під диктатурою крились різні політичні сили з власними інтересами. Це спостерігалось й стосовно України.

Вермахт, а конкретно абвер (військова розвідка і контррозвідка), з самого початку будівництва збройних сил Німеччини, тобто з 30-х років, підтримував зв'язок з українськими націоналістами, виокремлюючи дві їх частини: ОУН Мельника і ОУН Бандери. Загалом уся робота концентрувалась навколо Бандери. Співпрацюючи з ним, абвер допоміг сформувати два батальйони із добровольців ОУН – “Нахтігаль” і “Роланд”. Вони знаходились у перших лавах Вермахту під час нападу Німеччини на СРСР. У 1941 році вони ж вступали у Львів.

Группенфюрер Генріх Мюллер.

До Вермахту у Львові було позитивне ставлення, тоді ж Бандера і Стецько зробили крок щодо формування національного українського уряду. У цьому випадку Вермахт спочатку зайняв нейтральну позицію. Згодом від політичного керівництва в Берліні надійшла вказівка: заборонити будь-які намагання українців щодо подібних спроб. Бандера і Стецько змушені були розпустити уряд. Пізніше вони відбули до Берліна, а за тим потрапили до концтабору Заксенхаузен. Помістили їх не в основну частину, тобто з усіма іншими, а в окремому блоці, де умови утримання різнилися у кращий бік, ніж на решті його території...

Стосунки ж між Вермахтом і ОУН продовжувалися, хоча і не так активно як раніше. Підтримувались вони в основному через генерал-губернаторство у Кракові (за участю “Абвершталле Краків” – А. Ч.), де перебував керівний центр ОУН...

– У чому полягав Ваш особистий контакт з УПА?

– Коли у серпні 1944 року я очолив ФАК 202 “Абверкомандо” “Північна Україна”, де УПА була досить активною, я знав, що абвер і раніше взаємодіяв з УПА і певні зв'язки збереглися. У моєму підрозділі перебував співробітник, який був зв'язковим з УПА і мав з нею хороші контакти. Його псевдонім доктор “Орлов”. Він, здається, був міністром іноземних справ в таємному українському уряді (Стецько – А. Ч.).

Я шукав спробу налагодити більш тісні контакти з УПА, але мені було сказано: це хороша думка і УПА також цього бажає, однак територія України вже окупована СРСР і потрібно перед їх відновленням дістати насамперед згоду Бандери, а він перебуває в Заксенхаузені. Я мав отримати дозвіл на зустріч з ним і обговорити це питання з Бандерою особисто.

У серпні я прибув до Берліна де мені повідомили, коли Мюллер (шеф гестапо – *А. Ч.*) зможе мене прийняти. Під час аудієнції я звернувся з проханням про зустріч з Бандерою разом з доктором “Орловим”. Мюллер спочатку не погоджувався, але подумавши, дозволив це зробити за умови, що розмова має бути запротокольована. Ми виїхали до Заксенхаузена.

При вході до табору височів барак з чималим приміщенням всередині. Незабаром привели Бандеру. Відповідно до розпорядження Мюллера, при збереженні ретельної утаємниченості, Бандера і “Орлов” пройшли в куток і спілкувалися там біля години. За тим ми повернулися до Кракова, а Бандера залишився у таборі.

УПА отримала згоду Бандери на допомогу їй з боку німців у боротьбі проти армії СРСР ...

У радянському тилу ми пробули понад 5 тижнів. Зустрілися й вели переговори із різними представниками керівництва УПА і, як результат відійшли від лінії фронту на 180 кілометрів до містечка Калуш*.

* 27 листопада 1944 р. у доповідній до РСХА “Фронтowa розвідувальна команда 202. Оцінка операції капітана Кірн. Загальний звіт”, її командир писав: “6 жовтня 1944 року капітан Кірн з групою головну бойову лінію (фронт – *А. Ч.*) перетнув за 15 км західніше Ужоцького перевалу. Після нетривалої затримки через наявність опорних пунктів супротивника, перехід продовжили...” Успішне проникнення у радянський тил, наголошувалось у документі, стало можливим виключно завдяки присутності у групі представника УПА, який добре знав місцевість.

10 жовтня у районі Сухого Поток (західніше Сколе), за 50 км від фронту, відбулося перша зустріч з підрозділом УПА. Тоді ж було налагоджено і радіозв’язок з ФАК 202 у Кракові...

З метою зустрічі і перемов з уже знайомим впливовим командиром УПА, залишивши район Сухого Поток, група вирушила у бік Болехова... Мети досягли 16 жовтня...” За словами Кірн, час перебування у районі Болехова (до 31 жовтня) було використано для переговорів із керівництвом УПА, проведення розвідувально-бойових операцій, збирання розвідувальної інформації та навчання командного складу УПА умінню використання “особливих бойових засобів та радіозв’язку”.

Подавалась і розгорнута характеристика УПА: її структурна побудова, стан дисципліни, наявність озброєння та спорядження, тактика бойових, розвідувальних і диверсійних дій та прийомів, побутові умови тощо. Серед особового складу, зазначалось у звіті, багато “дивізійників СС “Галіція”. За серйозні дисциплінарні порушення “б’ють палицею (останнє має широкий вжиток), дезертирство карається смертю”²⁵.

Листівка ОУН. 1944 р.

Налагодили радіозв'язок із Люфтваффе і нам незабаром десантували необхідне для УПА озброєння, одяг та гроші. З допомогою прибулого льотчика поблизу села Степанівка віднайшли місце, де міг приземлитися літак. Це була велика поляна, її обладнали і через кілька днів там сів Ю-52. На ньому до Кракова відлетіла уся моя команда, зв'язковий (з УПА – А. Ч.), 3 чи 4 українці, а також декілька німців, що перебували в УПА*. Останнє засвідчує, що УПА не керувалась нашими наказами, а була союзником по зброї у боротьбі проти Росії... У зв'язку з новим розвитком подій Бандеру та інших українських лідерів у цей період було звільнено із концентраційного табору.

Згодом ми ще кілька разів організовували рейси літаків до загонів УПА зі зброєю, спорядженням тощо. Вантажі скидали на парашутах.

* Опираючись на розповідь Кірна після повернення із радянського тилу, Марсель Цінк свідчив: під ударами радянських військ фронт відсунувся далеко на Захід. Диверсійно-розвідувальна група опинилася у непростій ситуації – шлях назад був відрізаний. По тилах радянських військ необхідно було здолати майже 400 кілометрів. Вихід вбачався лише за допомогою авіації. Розпочався пошук придатної площадки. Координати місця її знаходження та умовні сигнали для десантування по радіо передали до РСХА. 5 листопада прибув літак, з якого на парашутах скинули озброєння, акумуляторні батареї, ліки та аеродромного спеціаліста. 300 упістів під його керівництвом підготували невеликий польовий аеродром, 7 листопада на ньому здійснив посадку транспортний Ю-52. Для охорони задіяли "великий загін УПА". Разом із диверсійною групою лінію фронту перетнули декілька німців та вояків УПА²⁶.

Головна трибуна на параді дивізії СС “Галіція”. Львів, 1944 р.

Фронт рухався на захід, ми втратили Краків, інші території, однак контакти з УПА продовжувались упритул до закінчення війни. Пізніше зв'язки було припинено і лише тому, що стало зрозуміло: якщо про них стане відомо союзникам, це найбільше зможе зашкодити УПА. Чи були контакти її представників із західними союзниками, мені невідомо*.

Згадуючи у свою чергу про союзника Третього рейху в особі бандерівської “армії”, Скорцені писав: “У листопаді 1939 року ми звільнили з польських тюрем молодих українських націоналістів. Був серед них і Степан Бандера, який відбував довічне покарання за організацію вбивства міністра внутрішніх справ (Броніслава Перацького – А. Ч.) за вироком польської влади. – Бандера, якому було трохи більше 30 років, очолив таємну українську повстанську армію УПА... У липні

* Вітцель Дітріх у цьому випадку був не зовсім щирим. У звіті він писав: “Наш зв'язківець (Остап – А. Ч.) видавав нас за англійців. Нам пояснив: не знає, що може трапитись, якщо населення дізнається, що ми німці. З часом все нормалізувалось, нас зустріли як товаришів по зброї”.

Зондерфюрер Марсель Цінк: “Одного разу я запитав Остапа, чи правда, що за участю англійських агентів УПА отримує зброю і від Англії. Посміхнувшись, той відповів: “Ми беремо зброю від усіх, хто її дає. Чому не взяти від Англії. Ми зацікавлені у тому, щоб з часом нас визнали не лише Німеччина, але й Англія, інші держави...”. У ФАК 202 (після повернення – А. Ч.) Кірн говорив, що у радянському тилу в районі дій УПА працюють й англійські агенти. Не заперечував у розмові цього й доктор Орлов²²⁷.

1941 року командувача УПА* разом з декількома товаришами затримала німецька поліція; його привезли в Берлін, а згодом до концентраційного табору Заксенхауз... Після звільнення у 1944 році він знову очолив УПА і повів безжалісну війну з радянськими військами...

Чи напише хто-небудь історію УПА і Степана Бандери? У період найширшого руху Бандери, у 1946–1948 рр., він командував понад 80 000 вояками, серед них 10 000–12 000 були німці, однак вони були повністю ізольованими. Надісланих нами раніше зброї і боєприпасів вже не залишилось, тому УПА добувала все це, роблячи наскоки на радянські потяги. Без будь-якої надії на допомогу Заходу загони Бандери протрималися до 1952 року...²⁸.

Якою під проводом Бандери і Шухевича при активній участі гітлерівців за змістом та характером була в Україні “національно-визвольна війна”, нині добре відомо. Сучасні націоналістичні апологети виконали і заповіт есесівського диверсанта. “Правдива” історія УПА ними також написана...

У згадуваному звіті керівництву РСХА Кірн зазначав: “Перед групою виникли важкі моральні і фізичні навантаження”. Тут же у висновку йшлося: після ретельної підготовки особового складу, наявності авіації і радіозв’язку, закидання диверсійно-розвідувальних груп з “конкретними підривними операціями і політичними завданнями у західні регіони України доцільно продовжувати. Окрім нанесення супротивнику втрат, діяльність таких груп позитивно вплине на моральний стан УПА, головним чином демонстрацією наступального бойового духу і неперевершеною військовою могутністю Німеччини... Той факт, що разом з УПА у радянському тилу перебувала німецька бойова команда, їх спільні бойові дії сприяли налагодженню більш тісних контактів..., ще більш поглибив наявні зв’язки...

Врегулювання на політичному рівні взаємин між ОУН-УПА і Третім рейхом про подальшу співпрацю на основі спільної боротьби проти більшовизму і Червоної Армії, – наголошувалося у документі, – такий союз держав міг би ... серйозно вплинути на користь німецьких оперативних завдань²⁹.

За активну участь у боротьбі за “новий порядок” у Європі українських націоналістів нацисти нагороджували Залізними хрестами, надавали військові і есесівські звання, платили гроші, видавали пайки. Як свідчать історичні реалії, ОУН і УПА у різний спосіб в боргу не залишалися. Не був забутий і гауптман Вітцель Дітріх-Кірн. Провівши разом з УПА у радянському тилу масштабну розвідувальну роботу, налагодивши з її штабом надійний радіозв’язок, постачання зброєю, боє-

* Скорцені припускається помилки. У цей час Бандера очолював лише радикальне крило ОУН-ОУН(Б). УПА бандерівського типу з’явилася весною 1943 р. після нищівної поразки 6-ї армії Вермахту в районі Сталінграда.

Губернатор дистрикту
“Галіція”
Отто Вехтер
клянеться
у “вічній любові”
до українського
народу. 1944 р.

припасами та спорядженням, щасливо повернувся до рейху. Закінчуючи відеоінтерв’ю, із гордістю згадав:

– Пізніше я отримав від УПА орден, однак про це можна і не говорити.

– А орден у вас зберігся?

– Так.

– Чи можете ви його показати?

– Гадаю не варто... Але хочу показати дві книги. Їх видруковано (1983 р. – *А. Ч.*) в Торонто*. Це “Літопис УПА”. Написані вони на основі німецьких документів. У них йдеться і про те, про що я розповів, зокрема про моє п’ятитижневе перебування в тилу СРСР...

Раджу усім, хто цікавиться історією УПА, почитати ці книги.

Здобутий у ході рейду досвід диверсійно-розвідувальної діяльності Кірна в останні дні війни намагався використати якнайкраще**. За спогадами Марселя Цінка, із поверненням його до Кракова “ФАК запрацювала на повну силу”. Активізувалася робота школи радистів***, під керівництвом фельдфебеля Феля й обер-лейтенанта Вольфа відкрилися

* Йдеться про шостий і сьомий томи “УПА в світлі німецьких документів” англійською мовою.

** Усі учасники рейду по тилах радянських військ удостоїлись Залізного хреста першого ступеня. Командир диверсантів став лицарем Лицарського залізного хреста. Тоді ж він отримав і вище військове звання.

*** П’ята школа мала умовну назву “Шіллер”. Керівництво нею здійснював давній німецький агент, фольксдойче з Естонії капітан Левін. Лише у січні–квітні 1945 р. понад 150 її “вихованців” відбули у радянський тил, діяльність яких з різних причин успішною стала далеко не завжди. Під однойменною назвою при ФАК 202 діяв і бойовий загін, який очолював лейтенант Моріц. Його особовий склад був виключно із німців-добровольців Вермахту й СС. Останній діяв в тилкових районах радянських військ із завданням диверсій, терору та розвідки.

Йозеф Геббельс вітає диверсантів із нагородами.

агентурні українське та польське відділення. Відлітаючи із радянського тилу “Кірна взяв Остапа, того українця, який зустрів його по той бік фронту... Його було призначено начальником українського табору...”³⁰ При ФАК 202 під командуванням капітана Баума діяла і так звана “Технічна рота”. Її особовий склад готувався виключно до диверсійної роботи. До “справи” підключилася і “господарська школа Південь”, на яку покладалися ті ж самі завдання. У підпорядкуванні абверкоманди перебував і “Польський легіон” (850 осіб), що був сформований із залишків “Армії Крайової”. Очолював його гауптштурмфюрер СС Фукс. У тилу військ союзників легіон “працював” практично у всіх районах Німеччини³⁰.

Намагаючись виявити переваги при здачі у полон американцям, у ФАК-202 під особистим керівництвом Кірна планувалась спеціальна операція з вивчення стосунків між радянськими і американськими військами, зокрема щодо налагодження їх взаємодії. Спеціально підготовлена група мала проникнути на позиції союзників та “провести кілька годин разом, спостерігаючи ставлення одних до інших”. У розташування американців диверсанти планували прибути у радянських одностроях на трофейних Т-34 і бронетранспортері. З об’єктивних причин намір не вдавсь³¹.

* Кожен черговий набір на навчання до табору налічував 50–60 осіб. Для УПА посилену підготовку тут проходили командний склад, диверсанти та радисти, зокрема жінки. Їх групами по 7–8 чоловік десантували у радянський тил. Завдання усім ставив “доктор Орлов”.

6 травня 1945 р. залишки особового складу ФАК-202 із Гросс-Воссека вирушили у північно-західному напрямі назустріч американським військам. За словами зондерфюрера Цінка, Кірн, його помічник лейтенант Цандер та група диверсантів, до яких приєдналися 10 оунівців на чолі зі згадуваним Остапом, “у майбутньому планували проникнути у радянський тил та з допомогою УПА продовжити боротьбу проти СРСР... Дійсні плани капітана Кірна мені не були відомі. Знаю лише, що за ініціативою “ІЦ”* фронту, наприкінці квітня, чи на початку травня, він контактував з американцями і вів з ними якісь перемови... Зважаючи, що Кірн, як і Цандер, блискуче розмовляв англійською (до війни тривалий час мандрував по Індії, Австралії і Англії), то у цьому випадку в обох проблем не виникало...”³².

Про роль Кірна в останні дні агонії Третього рейху майже нічого невідомо. За деякими даними, використовуючи набутий упродовж багатьох років досвід диверсійно-розвідувальної роботи, він брав участь у формуванні “Вервольфа”**, тісно співпрацював з Гансом Прютцманом***. За іншими – намагався реалізувати плани щодо подальшої співп-

* Штаби військових з'єднань Вермахту (від дивізії і вище – корпус, армія тощо) структурно складались з трьох основних відділів: оперативного – ІА, тилового – ІБ, розвідувального – ІЦ. Завданням останнього був збір та опрацювання розвідданих про Червону армію, профілактика у Вермахті можливих проявів шпигунства, організація пропаганди та контрпропаганди, цензура та ін. Тісно співпрацювали з диверсійними, розвідувальними та контррозвідувальними командами і групами абверу й СС.

** Диверсійно-розвідувальні формування, що мали діяти в тилу радянських військ на території Німеччини партизанськими методами. З різних причин цей план нацистів зазнав краху.

*** Прютцман Ганс Адольф (1901–1945), один із керівників окупаційного режиму в СРСР. Обергрупенфюрер СС (генерал-полковник), генерал поліції, генерал військ СС. З червня 1941 р. вищий керівник СС і поліції на Півночі Росії (з штаб-квартирою у Ризі), з листопада 1941 р. – на Півдні. Водночас – верховний керівник СС і поліції в імперському рейхскомісаріаті “Україна”. Очолював каральні операції в окупованих районах, був одним із головних організаторів терору проти місцевого населення. У наказі про застосування “тактики випаленої землі” (7.9.1943) рейхсфюрер СС Генріх Гімmlер писав: “Вищому керівнику СС і поліції України. Київ.

Дорогий Прютцман!

Генерал від інфантерії Штапф отримав спеціальні накази стосовно Донецької області, негайно встановіть з ним контакт. Я доручаю Вам сприяти йому усіма силами. Необхідно добитися того, щоб при залишенні частини території України там не залишилось жодної людини, жодної голови худоби, жодного центнера зерна, жодної залізничної рейки, щоб не вцілів жоден будинок, не було б шахт..., не залишилось ні одного не отруєного колодязя. Противник має отримати дійсно тотально спалену і порушену країну. Обговоріть ці справи з Штапфом і зробіть все, що в людських можливостях. Хайль Гітлер! Ваш Г. Гімmlер”³³.

раці з УПА. Для широкого загалу вкрита таємницею і його доля у повоєнні часи.

Що ж до Бандери, то навіть тривала “ізоляція” не завадила йому напрочуд добре орієнтуватися у військово-політичній ситуації. Багато у чому це стало можливим завдяки регулярним контактам із покровителями та соратниками по “національно-визвольній боротьбі”. Аллен Герен: “Після арешту (влітку 1941 р. – А. Ч.) нацисти відправили Бандеру в Берлін, а потім в Заксенхаузен. Там він проживає під наглядом поліції до 1944 року, коли його звільняють* і відкрито використовують. Я підкреслюю слово “відкрито”, так як в період більш ніж двоохрічного заточення німці використовують Бандеру таємно. Зрозуміло, нова форма використання на перших порах не проходить спокійно. Очільник ОУН не втрачав сподівання на підтримку Німеччиною “уряду Стецька”, який надав би йому можливість стати главою маріонеточної української профашистської держави, подібно Тісо в Словаччині.

Відмова від цієї мрії не полишена гіркоти. Однак самозакоханий політикан Бандера знає, що за гіркоту не платять. До того ж емісари Канаріса і генерала Лахузена** всіляко намагаються лити бальзам на рани свого агента “Сірого”. З одного боку, не можна допустити, щоб він зміщував позицію підручних Гімmlера з їх позицією, з іншого, – таке інсценування надасть можливість ОУН-Б остаточно отримати перемогу над ОУН-М***. І дійсно, коли Мельник скомпроментує себе відкрито співпрацею з нацистськими спецслужбами, Бандера постане “героєм”, що був запроторений у тюрму за свою відданість святій справі “самостійної України”³⁴.

Того ж 1944 р. “гестапівські катівні” залишили інші націоналістичні вожді та їх найближчі помічники, загальним числом близько 100 осіб. Незадовго до цього у донесенні в РСХА “Про контакти УПА з Вермахтом, поліцією і установами цивільної адміністрації” начальник поліції безпеки і СД дистрикту “Галичина” оберштурмбанфюрер СС Й. Вітіска писав: “Як вже повідомлялось, Вермахт, насамперед абвер, буде і надалі продовжувати співпрацю з УПА. З метою інформації про дійсні наміри стосовно УПА, 19 квітня відбулася інформативна нарада

У середині 1944 р. очолив бойову групу “Прютцман”, головне завдання якої була протидія партизанам. Після звільнення території СРСР здійснював керівництво формуванням “Вервольфа”. У травні 1945 р. піддався арешту союзниками. У в’язниці покінчив життя самогубством.

* Останнє трапилось у вересні того ж року, за іншими даними – дещо пізніше.

** Лахузен-Вівермон Ервін Едлер, керівник відділу “Абвер II”, якому була підпорядкована і дивізія “Бранденбург”.

*** У своїх сподіваннях щодо нацистів Бандера ставку робив на Вермахт в особі його вищого керівництва, зокрема Кейтеля, Йодля, Канаріса, Мельник же на Гімmlера і Кальтенбрунера.

Степан Бандера.

керівників трьох відділів контррозвідки групи армій “Південь”. Ухвалено наступне:

1. Абверкоманда 101... Без контактів з УПА розвідувальна й контррозвідувальна діяльність команди неможлива взагалі. Розвідматеріали військового характеру, що надходять від УПА (10–15 донесень щоденно), дуже змістовні. Більшість з них є цінними з воєнної точки зору та використовуються військами. До цього потрібно додати – у деяких випадках підрозділи українських банд разом із німецьким Вермахтом вели бойові дії проти Червоної армії та більшовицьких банд. Важливість цього факту поки що не знайшла відповідної оцінки. УПА

знала великих втрат, що вже свідчить про неоцінені послуги нам в контексті політичної ситуації.

2. Абверкоманда 202... Притримується тієї ж думки... Проведення диверсій за лінією фронту можна здійснювати лише силами УПА. На окупованій росіянами території тільки вона єдина представляє ворожу силу. Посилення її шляхом поставок зброї та навчання кадрів – також в інтересах Вермахту... Згоду вищих інстанцій у Берліні маємо. Зв’язок із Шухевичем підтримується вже давно через одного представника...* Пропозицію Шухевича оснастити частини УПА, що перебувають на території дистрикту “Галичина”, і поступово перекинути їх через лінію фронту, не прийнято з точки зору безпеки.

Для Вермахту байдуже, яким способом підрозділи УПА проводять диверсії в тилу радянсько-російських військ. Вирішальне значення відіграє той факт, що діючі там банди борються проти Червоної армії. А те, що така боротьба ведеться, підтверджують таємні накази НКВС, що до нас потрапили, та донесення агентів.

3. Абверкоманда 305... Не зацікавлена у співпраці з УПА. Антишпигунську діяльність в основному вона проводить співпрацюючи з поляками. Намагання використати з цією ж метою осіб з УПА були невдалими, насамперед тому, що їх донесення носили тенденційний характер”³⁵.

* Мається на увазі доктор “Орлов”.

Оцінивши можливі позитивні сторони і негативні моменти щодо посилення співпраці з УПА та зважаючи на тогочасну військово-політичну ситуацію, оберштурмбанфіюрер СС схилився до обмеження контактів з українськими націоналістами, пропонуючи з “тактичних міркувань” продовжувати переговори з метою стримування УПА у її можливій протидії німцям, одержання від неї розвідданих* тощо. Не був він прихильником і посилення її озброєнням³⁶.

Однак вже незабаром, зважаючи на нестримний наступ радянських військ, в аналогічному повідомленні до РСХА він визнав: “7 червня 1944 р. відбулася чергова зустріч референта відділу N** (VI управління – А. Ч.) з Герасимовським. Головним чином обговорювались питання про використання агентів-диверсантів і агентів-радистів за лінією радянсько-російського фронту, а також про залишення агентів-радистів на випадок, якщо буде полишена території дистрикту “Галичина”. Переговори проводились і в інтересах дислокованої тут зондеркоманди “Цепелін”.

Герасимовський заявив, що УПА підтримує зв’язок із Вермахтом, а охоронна поліція – з бандерівською групою ОУН. Між Вермахтом і УПА давно існує домовленість, у відповідності з якою УПА надає агентів-радистів і агентів-диверсантів. Тому немає необхідності розкривати цих бойовиків перед охоронною поліцією. Окрім того, остання має можливість повідомити Вермахту питання, які її цікавлять, і які будуть виконані агентами-радистами й диверсантами одночасно з виконанням доручень Вермахту...”³⁸.

Тут же обговорювалась і проблема забезпечення озброєнням та спорядженням, зважаючи, що УПА “полишена можливості поповнюватися зброєю, боєприпасами і медико-санітарним матеріалами та змушена дуже економно витрачати вказані засоби, що впливає на активність та ефективність її дій”^{***}. За словами Й. Вітіска, Герасимовський наголосив: “Інтереси Третього рейху аж ніяк не постраждають, якщо німецька

* 5 травня 1944 р. у донесенні до РСХА начальник поліції безпеки і СД Львова писав: “УПА захопила 20 радянсько-російських парашутистів, скинутих на територію Галичини... Бандерівська група ОУН бажає, щоб охоронна поліція за їх видачу виконала наступне її прохання...”. Йшлося про звільнення із-під арешту чотирьох націоналістів. Наголошувалося: “Герасимовський (Гриньох Іван у цей період представник Центрального проводу ОУН-УПА на переговорах з гітлерівцями про співпрацю – А. Ч.), – вимагає: про передачу не повинні знати не лише парашутисти, але й в УПА”³⁷.

** Після структурного входження абверу до складу РСХА опікувався організацією та керівництвом диверсійно-розвідувальною роботою на радянсько-німецькому фронті.

*** Полишаючи Західну Україну, органи абверу і СД заклали 150 таємних схованок із зброєю, спорядженням, медикаментами тощо, кожна з яких була розрахована на забезпечення діяльності диверсійно-розвідувальної групи до 100 осіб. Усі вони були передані ОУН та УПА.

сторона погодиться поставляти все необхідне для підрозділів УПА, що діють у радянському тилу”. Obersturmbannführer просив якнайшвидше повідомити, “чи є проти цього якісь серйозні заперечення”. Запевнив: використовуючи можливості начальника СС і поліції, а також групи армій “Північна Україна”, він зможе віднайти певну кількість зброї, яку літаки зондеркоманди “Цепелін” доставлять за лінію фронту”^{*39}.

Упродовж 1944 р. стратегічні сподівання Центрального проводу (ЦП) ОУН щодо нацистів набули помітної трансформації. В умовах реальної загрози сумного кінця Третього рейху відділи УПА отримали вказівку відійти від активної співпраці з німцями та всіляко маскувати наявні контакти. На думку багатьох членів ЦП, це могло стати “надбанням наших противників, які використають їх для компрометації ОУН”. Ставку вирішено було зробити на налагодження і зміцнення каналів зв’язку зі спецслужбами західних країн та сподівання щодо “беззаперечного конфлікту між Радянським Союзом і його союзником в антигітлерівській боротьбі”^{*41}.

Полишивши Заксенхаузен, Бандера поселився в одному із котеджів гестапо в Берліні. Згодом побував у Кракові, де був “гостем” ФАК – 202**, тоді ж розпочалися і перемовини про його участь у протидії

* За даними начальника абверкоманди-205 капітана Юзефа Лазарека, лише у березні–квітні 1944 р. куреням УПА особисто ним було надіслано “три рази по два вантажні автомобіля із озброєнням загальною вагою 15 тонн (700–800 гвинтівок, 200 автоматів, 50 ручних кулеметів, багато боєприпасів)”. Цим же питанням, за його словами, опікувалися і відповідні служби 1-ї танкової і 17-ї армії групи армій “Північна Україна”. Загалом з березня по грудень кількість переданої УПА зброї становила понад 20 тис. одиниць. Лазарек стверджував, що ці дані йому стали відомі “від Юго-Вітцеля, по псевдоніму Керн”^{*40}.

За найскромнішими підрахунками озброєнням, яке УПА отримувала від гітлерівців лише у 1944 р., можна було оснастити 5 дивізій Вермахту.

** До Кракова Бандера прибув у грудні 1944 року. Зігфрід Мюллер: “На честь його приїзду в “Абверкоманду-202”, капітан Кірн влаштував банкет на віллі, що знаходилась в Гартенштрассе, 1 (поблизу Краківського стадіону). З промовами виступали Бандера, капітан Кірн і професор Данилов. Там я з ним познайомився, а через кілька днів зустрівся у справі ... 27 грудні я підготував групу диверсантів для закидання з спеціальним завданням в тил Червоної армії. У моїй присутності Степан Бандера особисто інструктував агентів, передав в штаб УПА вказівку щодо активізації підривної роботи за лінією фронту та налагодження регулярного зв’язку з “Абверкомандою-202”.

Серед агентів, що відбули у радянський тил, був і Юрій Лопатинський (“Калина”), близький товариш Р. Шухевича. У свій час служив у батальйоні “Нахтігаль”, кавалер Залізного хреста, зв’язковий закордонного Проводу ОУН з націоналістичним підпіллям в Україні. У повоєнні роки проживав у США. Проводив активну роботу по організації диверсійно-розвідувальної роботи на території СРСР.

За словами ж одного із націоналістичних функціонерів, він же зв’язковий УПА із закордонним Проводом ОУН, Василя Д’ячука-Чижевського (“Арте-

Радам. Останні велись за участю особистого представника Гімлера обергрупенфюрера СС Готтлоба Бергера*, полковника Вермахту Арнедта і досить відомого Отто Скорцені. Обдумуючи позицію ЦП щодо подальших кроків ОУН, Бандера під різними приводами не погоджувався брати участь у пропозованих німцями процесах, зокрема формування військово-політичного органу подібно власовському “Комітету визволення народів Росії”**, якому, на погляд РСХА, мали підпорядковуватись незадовго до цього сформована Українська головна визвольна рада (УГВР) і УПА.

В особистому посланні Гімлеру Бергер писав:

“Рейхсфюрер! Бандера просив про зустріч і я покликав його 5 жовтня 1944 року. Доповідаю з цього приводу наступне:

1. Співпраця між Бандерою і Власовим*** буде лише умовною і продовжиться не довше, ніж ми дозволимо...

2. Він заявив, що його рух став таким могутнім і набув так багато прихильників, що Сталіну не вдається його придушити... Я висловив у цьому сумнів, пославшись на доповідь Головного управління імперської безпеки, щойно надіслану мені бригадефюрером СС Шелленбергом, відповідно якої Сталін підготував програму знищення українського народу: зокрема усіх жінок евакуюють, у свою чергу переселивши жінок і чоловіків з Азії****...

ма”), під час декількох бесід з ним Бандера сказав, що “для ОУН і УПА вести переговори з німцями зараз не вигідно, навіть шкідливо. Однак, перебуваючи під їх наглядом, він змушений дати таку обіцянку... Бандера доручив передати Шухевичу, що коли керівництво ОУН-УПА в Західній Україні потребує допомоги у боротьбі з радянською владою, нехай це питання вирішують самі, а емігрантські кола ОУН не хочуть нав’язувати їм свою думку”⁴².

* Бергер Готтлоб Христіан (1896–1975), один із керівників СС. У 1941–1945 рр. особистий представник Гімлера в міністерстві А. Розенберга у ранзі статс-секретаря. У 1944 р. вищий представник СС і поліції в Словаччині, згодом командувач резервними військами, керівник служби у справах військовополонених, начальник штабу німецького фольксштурму. Піддавався арешту союзниками.

** За задумом останній мав називатись “Український націоналістичний комітет” (УНК).

*** Особиста зустріч Бандери і Власова відбулася у вересні 1944 р. За даними РСХА, була вона результативною. Обидві сторони порозумілися

**** Бергер мав на увазі листівку-фальшивку “Об укреплении советской власти на Украине” від 20 серпня 1944 р. Посилаючись, що УПА “стремится оторвать Украину от СССР ..., уничтожает выдающихся большевиков и лучших сынов компартии – работников НКВД..., не дает возможности работать советским органам, в особенности тормозит выкачку хлеба, угля и металла, которые так необходимы Советскому Союзу..., Совнарком СССР и ЦК ВКП (б) постановляют...”. “Документом” передбачалось “відвести 5 тисяч квадратних кілометрів північної Якутії для спеціального Сибіру № 2”. Для будівництва 300 виправно-трудова таборів виділити 275 млн. рублів та переселити

Нацистські вітання українських націоналістів
під час параду дивізії СС "Галіція". 1944 р.

3. Він довго патякав, що успішне повстання проти Сталіна можна розгорнути лише тоді, коли російському і українському народам не буде загрожувати небезпека ззовні...

Загальне враження: спритний, впертий, фанатичний слов'янин... На сьогодні для нас надзвичайно цінний, пізніше небезпечний... Пропоную все ж задіяти його з метою активізувати цей рух ... Діючи на нашому боці він може створити серйозну загрозу для противника"⁴³.

За спогадами В. Д'ячука-Чижевського, під час його зустрічі з Бандерою у Мюнхені (серпень 1945 р.) той розповів, що відмовився від запропонованої посади керівника УНК, посилаючись на те, що створити такий орган він не може лише тому, що за табірні роки не був політичним провідником і є лише приватною особою, яка не має впливу на УПА і УГВР⁴⁴.

На відміну від Кірна (Керна), долі Бандери, Шухевича, багатьох інших керманців ОУН і УПА, майже загальновідомі. У їхньому випадку вкотре підтвердилися афоризми із літературних пам'яток Давнього Єгипту: "Хто розставляє сітки, сам в них потрапить; хто риє яму, сам у неї впаде; хто гострить меч, сам від меча загине." Головний з них звучить так: "Хто вбиває, того також буде вбито. Хто наказує вбивати, того також буде вбито за наказом"⁴⁶. З Шухевичем останнє трапилось у 1950 році, а з Бандерою кількома роками пізніше.

Хтось із великих цього світу у свій час сказав: історія – це така шльондра, яка поруч із героями породжує і зрадників. Особливо яскраво останнє виявилось у роки Великої Вітчизняної війни. Національна зрада на кшталт співпраці верхівки ОУН і УПА з нацистською Німеччиною переконливе тому свідчення. Шкода, що цей факт чомусь став символом для сучасних радикальних націоналістичних сил України.

¹ Див. Д. В. Веденєєв. Капітальне видання документальної спадщини українського націоналізму / Архіви України, №6 (282). – 2012. – С. 228.

² Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны : документы : в 2 т. Т. 1 : 1939–1943 / Федер. архив. агентство, Российский гос. архив соц.-полит. Истории [и др.] ; редкол.: Артизов А. Н. (пред.) [и др.] ; сост.: Царевская-Дякина Т. В. (отв. сост.) [и др.]. – М. : РОССПЭН, 2012. – С. 5.

³ Структура и деятельность органов германской разведки в годы Второй мировой войны: [Сб. док.] / Сост.: А. В. Валякин, А. А. Кохан. – Симферополь. Глав. Упр. СБУ в АР Крым, 2011. – С. 140–141; Чайковський А. С. Ай-

з України для перевиховання "усі ворожі і ненадійні елементи". План хлібоздачі для УРСР встановлювався не 6, а 12 млрд. пудів. "З метою зміцнення партійного керівництва – відрядити таких випробуваних товаришів...". Вказувались чотири особи із єврейськими прізвищами⁴⁵. Не виникає особливих сумнівів, що за участю ОУН "документ" було сфальшовано в надрах німецьких спецслужб.

сберг. З історії органів внутрішніх справ і державної безпеки України. – К.: Парламентське вид-во, 2013. – С. 378–379.

⁴ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны... – Т. 1. – С. 9. – Т. 2. – С. 885–886.

⁵ Структура и деятельность органов германской разведки... – С. 140.

⁶ svetlako.livejournal.com/45958.html/

⁷ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. – Т. 2. – С. 768-769.

⁸ Шелленберг В. Лабиринт. Мемуары гитлеровского разведчика. Пер. с англ. – М.: СП “Дом Бируни”, 1991. – С. 198–199.

⁹ Украинские националистические организации... – Т. 2. – С. 690.

¹⁰ Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941–1945 рр.): наук.-довід. вид. / Авт.-упоряд.: О. В. Бажан, А. В. Кен-тій, В. С. Лозицький та ін. – К.: Парламентське вид-во, 2001. – С. 5.

¹¹ Структура и деятельность органов германской разведки... – С. 141.

¹² Украинские националистические организации... – Т. 2. – С. 804.

¹³ Шелленберг В. Вказана праця. – С. 342–344.

¹⁴ Структура и деятельность органов германской разведки... – С. 27; Энциклопедия Третьего рейха / Состав. Сергей Воропаев. Локид-Миф. – М.: 1996. – С. 12–14; Богданов А. А., Власов Г. Т. и др. В поединке с абвером. М., Воениздат, 1968. – С. 20–21.

¹⁵ Герэн А. Серый генерал. Сокр. перевод с французского под ред. В. Г. Чернявского. – М.: Изд-во “Прогресс”, 1970. – С. 93.

¹⁶ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. – Т. 2. – С. 793, 794.

¹⁷ Там само. – С. 915.

¹⁸ Там само. – С. 915–916, 918.

¹⁹ Там само. – С. 794–795, 797.

²⁰ Залесский К. А. Кто был кто в Третьем рейхе: Биографический энциклопедический словарь. – М.: ООО “Изд-во АСТ”; “Изд-во Астрель”, 2003. – С. 521–522.

²¹ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. – Т. 2. – С. 797.

²² Скорцени Отто. Неизвестная война / Пер. с франц. О. П. Коваленок. – Мн.: ООО “Попурри”, 2013. – С. 453–454.

²³ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. – Т. 2. – С. 798.

²⁴ Там само. – С. 798-799.

²⁵ Див.: ЛІТОРYS UPA: Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army, Ser. 1, Vol. 7, Abstrakts

²⁶ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. – Т. 2. – С. 799.

²⁷ Там само. – С. 803–804.

²⁸ Скорцени О. Вказана праця. – С. 454–455.

²⁹ Див.: ЛІТОРYS UPA: Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army, Ser. 1, Vol. 7, Abstrakts

³⁰ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. – Т. 2. – С. 802.

³¹ Там само. – С. 804–805.

³² Там само. – С. 805.

³³ СС в действии. Документы о преступлениях СС. Перевод с немецкого А. Ларионова и Р. Володина. Под ред. и с предисловием М. Ю. Ралинского. – М.: “Прогресс”, 1968. – С. 551.

³⁴ Герэн А. Вказана праця. – С. 89–90.

³⁵ Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. – Т. 2. – С. 177–178.

³⁶ Там само. – С. 179.

³⁷ Там само. – С. 254–255.

³⁸ Там само. – С. 197–198.

³⁹ Там само. – С. 255–256.

⁴⁰ Там само. – С. 741, 755.

⁴¹ Там само. – С. 892.

⁴² Там само. – С. 855, 915–916.

⁴³ Там само. – С. 327–328.

⁴⁴ Там само. – С. 839, 841–842.

⁴⁵ Там само. – С. 985.

⁴⁶ Див.: Федько В. Ф. Философия специальных служб: Собрание афоризмов, высказываний и выдержек из оперативных документов. – К.: Издательский дом “Княгиня Ольга”, 2006. – С. 42.

На основе только что вышедших в свет документальных материалов, других источников и научной литературы рассматриваются малоизвестные факты национальной измены вождей ОУН и кормчих УПА в годы Второй мировой войны. Главное внимание сосредоточено на освещении их тесного сотрудничества со спецслужбами Третьего рейха на ее завершающем этапе. Охарактеризованы основные направления и методы этой деятельности, ее результаты и определяющие лица рассматриваемых событий.

Ключевые слова: ОУН; УПА; СС; абвер; полиция безопасности; СД; Третий рейх; абверкоманды (абвергруппы); националисты; агенты; диверсанты; спецгруппы; спецоперация; стратегия; тактика.

At the base of just published document materials, other sources and scientific literature the article describes the little-known facts of the national treason of the leaders of OUN and UPA during the Second World War. The main attention is given to their collaboration with the Special services of the Third Reich at the final stage. There are characterized the main directions and methods of this activity, its results and determinant personalities of that events.

Keywords: OUN; UPA; SS; Abwehr; the Security Service; SD; the Third Reich; the Abwehr groups; the nationalists; the agents; the diversionists; the special groups; the special operation; the strategy; the tactics.